

Bättre förutsättningar för det kommunala aktivitetsansvaret

Ett stöd för beslutsfattare

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Förord

Varje år lämnar ungefär en fjärdedel av eleverna gymnasieskolan utan en examen. Dessa ungdomar fångas upp av det kommunala aktivitetsansvaret (KAA). Många kommuner har bra rutiner för arbetet med aktivitetsansvaret, men det finns vissa utmaningar och förbättringsmöjligheter.

Det arbete som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har bedrivit inom ramen för aktivitetsansvaret för att fler ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning, har resulterat i ett antal slutsatser om vad som kan göras för att förbättra arbetet. I detta material beskriver vi viktiga förutsättningar för ett välfungerande arbete med det kommunala aktivitetsansvaret och centrala förebyggande insatser. Fokus är vad kommuner kan göra för egen del, och tillsammans med andra aktörer.

Vi hoppas att du som är kommunpolitiker, chef eller annan representant för förvaltning ska ha nytta av det här materialet. Delar kan även vara relevant för rektorer i gymnasieskolan. Hur din kommun arbetar med dessa frågor gör skillnad för ungdomarnas framtid.

Stockholm i februari 2023

Monica Sonde

Avdelningschef

Sveriges Kommuner och Regioner

Det kommunala aktivitetsansvaret (KAA)

Enligt skollagen (29 kapitlet 9 §) och Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2015:61) framgår att hemkommunen löpande ska hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som tillhör målgruppen för aktivitetsansvaret är sysselsatta. Ungdomarna ska erbjudas lämpliga individuella åtgärder. I första hand ska åtgärderna syfta till att ungdomarna börjar på eller återupptar en utbildning, i andra hand att de får en annan sysselsättning som exempelvis arbete.

Det kommunala aktivitetsansvaret omfattar ungdomar som

- inte har fyllt 20 år
- har fullgjort sin skolplikt eller har blivit folkbokförda i landet efter skolpliktig ålder
- inte går i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan¹ eller motsvarande utbildning
- inte har en gymnasieexamen, ett gymnasiesärskolebevis² eller fullföljd motsvarande utbildning med godkänt resultat.

Insatserna till ungdomar som tillhör målgruppen för aktivitetsansvaret ska dokumenteras. Dokumentationen utgör ett viktigt underlag för uppföljning och utvärdering av kommunens insatser samt för utveckling av verksamhetens kvalitet.

Not. 1 Från och med den 2 juli 2023 byter gymnasiesärskola namn till anpassad gymnasieskola.

Not. 2 Från och med den 2 juli 2023 byter gymnasiesärskolebevis benämning till gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

Syfte och målgrupper

Syftet med det här materialet är att beskriva förutsättningar för ett välfungerande arbete med det kommunala aktivitetsansvaret och även ge en bild av centrala förebyggande insatser till ungdomar i grund- och gymnasieskolan³. Vi riktar oss till politiker och förvaltningar med ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret i sina kommuner. Delar av innehållet kan även vara relevant för rektorer i gymnasieskolan.

Först ges en inledande sammanfattning av viktiga utgångspunkter när det gäller det kommunala aktivitetsansvaret och förebyggande insatser. Sedan presenteras uppdraget och kommunernas varierande förutsättningar samt den heterogena ungdomsgruppen. Därefter beskrivs arbetssätt, insatser och samverkan inom det kommunala aktivitetsansvaret och sedan behoven inom det förebyggande arbetet. Avslutningsvis finns förslag till frågor riktade till ansvariga politiker och förvaltningar, ett stöd för att ringa in aktuellt läge och behov i kommunen.

Underlaget till materialet har inhämtats genom SKR:s enkätundersökning⁴, genom de kommuner som ingår i SKR:s KAA-nätverk⁵, dialog med politiker, intervjuer med unga som har erfarenhet av det kommunala aktivitetsansvaret och kommunrepresentanter – lokalpolitiker och tjänstepersoner – samt kontakter med andra kommuner och myndigheter.

Not. 3 Omfattar även grund- och gymnasiesärskolan/den anpassade grund- och gymnasieskolan.

Not. 4 Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Kommunernas aktivitetsansvar 2021 Resultat av enkätstudie till landets kommuner och förslag till åtgärder på nationell nivå.

Not. 5 SKR har ett nätverk där tjänstepersoner med ansvar för arbetet med KAA i olika kommuner ingår.

Vi riktar oss till politiker och förvaltningar med ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret i sina kommuner.

Det finns två myndigheter som har uppdrag inom detta område. Skolverket har i uppdrag att stödja kommuner i arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret.⁶ Därtill samlar Skolverket in uppgifter från kommunerna om målgruppen och insatser, något som regelbundet publiceras i form av nationell statistik. Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor (MUCF) stödjer kommuner i arbetet med unga som varken arbetar eller studerar.⁷

Viktiga utgångspunkter

Sammanfattning av viktiga utgångspunkter

- Ungdomarna inom det kommunala aktivitetsansvaret är en heterogen grupp. Många har avbrutit studierna för att gymnasieprogrammet inte passade dem. En stor grupp har negativa skolerfarenheter.
- Kommunerna behöver ha en bred repertoar av insatser för att kunna möta ungdomarnas individuella behov.
- Utbildningssystemets utformning gör det svårt och i vissa avseenden omöjligt att påbörja en utbildning på ett gymnasieprogram under pågående läsår, men ibland kan folkhögskola eller komvux vara en möjlighet.
- För ungdomar som inte är redo att påbörja studier kan praktik på en arbetsplats bidra till meningsfullhet och motivation. Ungdomsanställningar i kommunen och insatser från Arbetsförmedlingen är andra möjligheter.

Not. 6 [Att styra och leda arbetet med kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar, Skolverkets webbplats.](#)

Not. 7 mucf.se.

- Det behövs rutiner i samband med övergångar, dels mellan utbildning och det kommunala aktivitetsansvaret, dels mellan aktivitetsansvaret och fortsatta insatser.
- Politiker och tjänstepersoner inom berörda nämnder och förvaltningar behöver ha kännedom om det kommunala aktivitetsansvaret.
- Aktivitetsansvaret ska ha en tydlig inriktning mot studier och integreras i utbildnings- och arbetsmarknadsarbetet i kommunen.
- Det är angeläget att arbetet med aktivitetsansvaret regelbundet följs upp på politisk nivå i kommunen. Det ger kunskap om förutsättningarna för arbetet och eventuella utvecklingsbehov.
- Alla vårdnadshavare, men även olika verksamheter och aktörer som möter ungdomar, behöver ha kännedom om det kommunala aktivitetsansvaret.
- Det behövs strukturer och rutiner för samverkan inom kommunen och med regionen samt andra aktörer.
- Det måste finnas en fungerande kommunikation mellan hemkommunen och gymnasieskolorna, oavsett huvudman, om det finns risk för att en elev inte kommer att fullfölja sina studier enligt den individuella studieplanen och en smidig överlämning om studieavbrott blir aktuellt.
- Kommunen och skolorna kan på olika sätt arbeta förebyggande för att färre ungdomar ska omfattas av aktivitetsansvaret. Stöd i lärandet och skolsituationen i både grund- och gymnasieskolan samt studie- och yrkesvägledning är centrala delar. Fungerande övergångar mellan gymnasieprogram och även till komvux är viktigt.

Uppdraget och varierande förutsättningar

Det kommer alltid att finnas ungdomar som av olika skäl avbryter sina studier.

Nästan alla ungdomar påbörjar en gymnasieutbildning direkt efter grundskolan. Det är angeläget att arbeta för att de ska fullfölja en utbildning och att färre ska tillhöra målgruppen för det kommunala aktivitetsansvaret. Men det kommer alltid att finnas ungdomar som av olika skäl avbryter sina studier. Dessa ungdomar ska främst få stöd att påbörja eller återuppta en utbildning, alternativt erbjudas andra insatser. Kommunen ska veta vilka ungdomar som omfattas av aktivitetsansvaret, kontakta dem och informera dem om det stöd de kan få.

Målsättningar

Kommunerna i SKR:s KAA-nätverk har formulerat två målsättningar som de anser att arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret bör ha:

- › Att ungdomarna fullföljer insatser anpassade efter sina behov.
- › Att insatserna möter ungdomars behov på ett likvärdigt sätt över landet. Likvärdighet innebär inte att alla kommuner gör lika, men att ungdomarna ges ett lika bra stöd oavsett var i landet de bor.

Det lagstadgade uppdraget är lika för alla kommuner, men de har olika förutsättningar att möta ungdomarnas behov och här kan ett förbättringsarbete behövas. Kommunernas möjligheter att utforma arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret varierar, bland annat beroende på storlek, geografiskt läge och närheten till andra kommuner. En del kommuner har många gymnasieskolor, både kommunala och fristående, och vissa har ingen egen gymnasieskola. Hur näringslivet lokalt och regionalt ser ut och närheten till exempelvis folkhögskolor påverkar också möjligheterna. I vissa mindre kommuner kan samverkan underlättas av korta avstånd mellan skolor och förvaltningar samt personliga kontakter med alla involverade, medan andra har glesbygd och längre resvägar som kan försvåra. För en större kommun kan det vara lättare att erbjuda ungdomarna ett variationsrikt utbud av insatser.

Förutsättningarna för arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret varierar också, beroende på var kommunen har valt att placera aktivitetsansvaret i nämnd- och förvaltningsorganisationen samt hur detta arbete prioriteras och synliggörs.

För en större kommun kan det vara lättare att erbjuda ungdomarna ett variationsrikt utbud av insatser.

Den heterogena ungdomsgruppen

Långa resor, eller ofördelaktiga restider i samband med skoldagen ökar risken för skolfrånvaro och studieavbrott.

Inom det kommunala aktivitetsansvaret är män, ungdomar födda utomlands och de som har föräldrar med en lägre utbildningsnivå överrepresenterade.⁸ I övrigt är ungdomarna inom aktivitetsansvaret en heterogen grupp. Omkring hälften har avbrutit gymnasiestudier på ett nationellt program eller ett introduktionsprogram. Det beror ofta på att de valde ett program som inte passade dem, att de kanske inte kom in på det program som de egentligen ville eller inte hade en klar bild av vad programmet innebar. En längre resväg till skolan kan också ha inneburit en påtaglig förändring i vardagen för elever som har gått i grundskolan i hemkommunen. Långa resor, eller ofördelaktiga restider i samband med skoldagen ökar risken för skolfrånvaro och studieavbrott.

En del ungdomar har avslutat en gymnasieutbildning med studiebevis. Dessa ungdomar vet inte alltid om att de inte har uppnått en gymnasieexamen och att de omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret. Somliga arbetar inom det yrke de har utbildat sig för.

Det är stor skillnad mellan ungdomarnas behov, beroende på om de omfattas av aktivitetsansvaret under en kortare tid i samband byte av gymnasieprogram eller om de omfattas under en längre tid.

Not. 8 Skolverket (2022). Kommunernas aktivitetsansvar Perioden 2021/2022.

Det är vanligt att ungdomar som omfattas av aktivitetsansvaret under en längre tid har en bakgrund med negativa skolerfarenheter och problematisk skolfrånvaro under grundskoletiden. En stor grupp ungdomar har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Många ungdomar har eller har haft psykiska besvär. Sammantaget kan erfarenheterna från skoltiden ha lett till dåligt självförtroende och en negativ självbild. En del ungdomar som omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret har hamnat i kriminalitet och vissa saknar ett socialt stöd.

Arbetsätt, insatser och samverkan inom det kommunala aktivitetsansvaret

Bemötandet och relationen mellan de som koordinerar insatserna och ungdomarna är viktig.

För att kunna erbjuda ungdomarna insatser är första steget att få kontakt med dem, något som kan innebära utmaningar trots flera kontaktvägar. För att insatserna inom det kommunala aktivitetsansvaret sedan ska ge önskat resultat är det några områden som är av särskild betydelse. Ungdomarnas behov behöver kartläggas och vara en utgångspunkt för de individuella lösningar de erbjuds. Bemötandet och relationen mellan de som koordinerar insatserna och ungdomarna är viktig. När det gäller insatser handlar det framför allt om att skapa vägar in i studier, men även om möjligheter till praktik och arbete för att öka ungdomarnas motivation. Kommunen måste också förhålla sig till organisation, uppföljning och samverkan kring ungdomarna inom aktivitetsansvaret, något som inbegriper flera politikområden.

Kartläggning och individuella lösningar

Att kartlägga ungdomarnas tidigare skolerfarenheter, behov och önskemål är en viktig del inom arbetet med aktivitetsansvaret. Detta utgör utgångspunkten för den individuella plan och de insatser som ungdomarna erbjuds.

Kommunerna behöver ha en bred repertoar av insatser att erbjuda. Erfarenhetsutbyte med andra kommuner kan främja utvecklingen av arbetssätt inom aktivitetsansvaret. Samverkan med andra kommuner regionalt kan dessutom medföra att kommunen kan erbjuda ungdomarna ett större utbud av aktiviteter.

Det är vanligt att ungdomarna saknar mål och inte vet vad de vill arbeta med i framtiden. Att ha mål att sträva mot skapar mening med studierna och motivation att göra ansträngningar för att nå målen. En viktig insats är studie- och yrkesvägledning. Ungdomarna måste få veta vilka olika möjligheter som finns när det gäller studier och framtida yrken. Exempel på andra typer av stödinsatser är individuell vägledning, motiverande samtal och coaching, stöd till en meningsfull fritid samt gruppaktiviteter. Aktiviteter i grupp kan bidra med ett sammanhang, att ungdomarna både lär sig av och hjälper varandra. Kurser, studier av olika slag samt praktik, stöd i kontakter med myndigheter eller vårdinstanser är andra insatser.

För ungdomar som har en bakgrund med omfattande skolfrånvaro kan det vara en stor utmaning att återvända till skolmiljön. Många av dem mår psykiskt dåligt och behöver hjälp att hantera detta. Dessa ungdomar kan behöva stöd i att skapa vardagsrutiner, få ett sammanhang, ökad kunskap om samhället och om vad det innebär att bli vuxen. Det måste finnas alternativa vägar till studier och aktiviteter för dessa ungdomar för att de ska närma sig utbildningssystemet och på sikt arbetsmarknaden.

Det är det viktigt att
kommunicera hopp
och tilltro till att
de kan förändra sin
situation.

Bemötande, tillitsfulla relationer och kontinuitet

Den tjänsteperson som tar kontakt med ungdomarna och koordinerar insatser inom det kommunala aktivitetsansvaret har stor betydelse. Förtröendet för den personen kan vara avgörande för om ungdomarna väljer att tacka "ja" till en insats inom aktivitetsansvaret. Det är gynnsamt med kontinuitet, att det är samma personer som arbetar inom detta område under en längre tid, bygger relationer och får erfarenhet av att utforma stöd till målgruppen. Det är inte ovanligt att ungdomarna har dålig självkänsla och självförtroende och då är det viktigt att kommunicera hopp och tilltro till att de kan förändra sin situation. Det kan vara en förutsättning för att de ska påbörja eller återuppta en gymnasial utbildning.

Ett lösningsfokuserat förhållningssätt till ungdomarna är centralt, likaså att de erbjuds ett positivt sammanhang och olika insatser. Den som koordinerar insatser behöver ha god kunskap om vad olika verksamheter och kompetenser kan bidra med och lotsa vidare så att ungdomarna får den hjälp de behöver av till exempel studie- och yrkesvägledare, socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatrien eller ungdomsmottagningen.

Utbildningsvägar

Det är svårt och i vissa avseenden omöjligt att påbörja en utbildning på ett gymnasieprogram under pågående läsår. Att byta gymnasieprogram kan fungera under de första veckorna, men längre in på höstterminen blir det svårt för då har eleven missat för mycket av pågående kurser. Det gör att ungdomar med gymnasiebehörighet som avbryter sina studier kan behöva vänta till nästkommande läsår för att kunna påbörja gymnasiestudier på det program som de ska byta till. Men för elever som inte har uppnått gymnasiebehörighet är det alltid möjligt att påbörja studier på introduktionsprogrammet individuellt alternativ, där de kan läsa såväl grundskoleämnen som gymnasiekurser och få tillgång till praktik.

Komvux riktar sig till personer som fyller 20 år senast andra kalenderhalvåret då de påbörjar studierna. På folkhögskola krävs i regel att de unga fyller 18 år senast det år de börjar studera. Men det finns kommuner som erbjuder möjlighet att påbörja studier på komvux före 20 års ålder och det finns folkhögskolor som i samarbete med kommuner erbjuder kurser som riktar sig till ungdomar som ännu inte fyllt 18 år. Elever med studiebevis kan påbörja studier på komvux tidigare än det år de fyller 20 år.⁹ Därtill kan kommunen göra undantag från komvux åldersgräns för andra ungdomar om det finns särskilda skäl.¹⁰

Det behövs bättre möjligheter för ungdomar att påbörja utbildning under pågående läsår, exempelvis i samverkan med komvux och folkhögskola. En del kommuner erbjuder studier på introduktionsprogrammet individuellt alternativ även för gymnasiebehöriga om det inte finns någon annan lösning.

Not. 9 Skollagen (2010:800), 20 kap. 20 §.

Not. 10 Förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, 3 kap. 2 §.

Praktik och arbete

En del ungdomar inom aktivitetsansvaret är inte redo att påbörja studier meddetsamma. Då kan praktik på en arbetsplats bidra till att ungdomarna känner meningsfullhet, att de får insikter om vad de vill göra och blir motiverade att påbörja eller återuppta en gymnasieutbildning. För vissa ungdomar fungerar det bra att kombinera studier och praktik.

Handledarna på praktikplatser som tar emot ungdomar inom aktivitetsansvaret kan behöva utbildning och stöd.

Handledarna på praktikplatser som tar emot ungdomar inom aktivitetsansvaret kan behöva utbildning och stöd. Ett alternativ är att kommunen utbildar handledare i kommunen som kan stötta ungdomarna på deras praktikplatser och utgöra ett stöd för de arbetsgivare som tar emot ungdomarna.

En annan möjlighet för ungdomar inom aktivitetsansvaret som inte är redo för studier är att de erbjuds ungdomsanställningar i kommunen. Ungdomarna kan även skrivas in på Arbetsförmedlingen och därigenom får tillgång till både insatser och ersättning från 18 års ålder, men i realiteten finns det inte många insatser som ungdomar under 20 år kan delta i. En viktig åtgärd för att bidra till ökad likvärdighet i alla delar av landet är att kommunen för en dialog med Arbetsförmedlingen om hur de tillsammans utifrån de lokala förutsättningarna kan erbjuda insatser till ungdomar inom det kommunala aktivitetsansvaret.

Kommunikation i samband med övergångar

Det behöver finnas en tydlig ansvarsfördelning och rutiner i samband med övergångar, dels mellan utbildning och det kommunala aktivitetsansvaret, dels mellan det kommunala aktivitetsansvaret och fortsatta insatser. Det handlar om att de tjänstepersoner som koordinerar insatser inom det kommunala aktivitetsansvaret samverkar med grundskolan inför övergången till gymnasieskolan för att få kännedom om de elever som inte påbörjar eller löper ökad risk att avbryta sin utbildning. I merparten av kommunerna finns också en etablerad samverkan med gymnasieskolor. Det finns även samverkan med arbetsmarknadsenheten och den kommunala vuxenutbildningen.

Många ungdomar går i en gymnasieskola i en annan kommun än hemkommunen eller i en fristående skola. I de fall en elev överväger att avbryta sina studier är det viktigt att eleven ges information om konsekvenserna av ett studieavbrott, dels vilka kurser som kvarstår på väg mot examen och möjliga vägar för att uppnå examen på kort eller lång sikt, dels vad det kommunala aktivitetsansvaret innebär. Det måste finnas en fungerande samverkan med skolkommunen eller den fristående skolan för att hemkommunen snarast ska få information om en elev har betydande frånvaro, avbryter sina gymnasiestudier eller på annat sätt riskerar att inte fullfölja studierna enligt den individuella studieplanen.

Det behövs rutiner för en smidig överlämning från gymnasieskolan till det kommunala aktivitetsansvaret i elevens hemkommun så att ungdomarna snabbt kan erbjudas insatser och att ingen "tappas bort". I en del kommuner träffar de tjänstepersoner som arbetar med det kommunala aktivitetsansvaret regelbundet studie- och yrkesvägledare på gymnasieskolor.

Aktivitetsansvaret ska ha en tydlig inriktning mot studier och integreras i utbildnings- och arbetsmarknadsarbetet i kommunen.

Organisation, ansvar och uppföljning

Syftet med det kommunala aktivitetsansvaret och hur arbetet bedrivs behöver vara känt både bland politiker och tjänstepersoner inom berörda nämnder och förvaltningar. Aktivitetsansvaret ska ha en tydlig inriktning mot studier och integreras i utbildnings- och arbetsmarknadsarbetet i kommunen. Oavsett vilken nämnd- och förvaltningsorganisation kommunen har behöver dessa frågor samordnas för att ungdomarna ska kunna erbjudas insatser som möter deras behov.

Då insatser riktade till målgruppen ofta berör mer än en nämnd, är det lämpligt att aktivitetsansvaret lyfts på gemensamma nämnd- eller utskottssammanträden och i kommunfullmäktige.

Merparten av alla kommuner har en handlingsplan, strategi eller riktlinjer som rör aktivitetsansvaret. Det är också angeläget att det finns tydliga mål för arbetet med aktivitetsansvaret som följs upp i kommunen. Uppföljningen ger kunskap om förutsättningarna för den egna kommunens arbete med aktivitetsansvaret och eventuella utvecklingsbehov.

Strukturer och rutiner för samverkan mellan verksamheter

Alla vårdnadshavare, men även olika verksamheter och aktörer som möter ungdomar i gymnasieåldern behöver känna till det kommunala aktivitetsansvaret. Det gäller såväl skolpersonal som socialtjänsten, delar av hälso- och sjukvården, personal på fritidsgårdar och yrkesgrupper med koppling till idrotts- och kulturverksamhet. För att samhällets stöd inom det kommunala aktivitetsansvaret ska kunna ges utifrån en helhetssyn på ungdomarnas behov, kan olika aktörer behöva samordna sina insatser.

Olika aktörer kan behöva samordna sina insatser.

Det behövs
strukturer och rutiner
för samverkan både
inom kommunen och
med regionen samt
andra aktörer.

De tjänstepersoner i kommunen som koordinerar insatser till ungdomar inom aktivitetsansvaret behöver samverka med grundskolor och gymnasieskolor, både i den egna kommunen och i andra kommuner. Det finns också behov av samverkan med socialtjänsten och andra kommuner som har ungdomar placerade i kommunen samt med regionen, exempelvis barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och barn- och ungdomshabiliteringen. Andra samverkansparter för att erbjuda insatser är folkhögskolor och näringslivet.

Det behövs strukturer och rutiner för samverkan, både inom kommunen och med regionen samt andra aktörer. Nätverksträffar med olika professioner och verksamheter som möter målgruppen kan underlätta samordning av insatser till ungdomarna inom det kommunala aktivitetsansvaret. En del kommuner väljer att inrätta exempelvis multi-kompetenta team med olika yrkesgrupper och representanter för olika verksamheter. Där kan de tjänstepersoner som koordinerar insatser inom aktivitetsansvaret ingå tillsammans med exempelvis studie- och yrkesvägledare, yrkesgrupper som ger specialpedagogiskt eller psykosocialt stöd till ungdomarna, socialtjänsten, BUP och Arbetsförmedlingen.

Samverkan är också viktig med regioner och myndigheter för att utveckla rutiner för sömlösa övergångar, till exempel när den unge fyller 20 år och inte längre omfattas av aktivitetsansvaret.

Förebyggande arbete

Målet måste alltid vara att så få ungdomar som möjligt ska omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret. Förebyggande insatser är avgörande för att ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning.¹¹ De tjänstepersoner som möter ungdomar inom aktivitetsansvaret och kartlägger deras tidigare skolerfarenheter får tillgång till värdefulla kunskaper som skulle kunna användas i utvecklingen av det förebyggande arbetet. Samverkan mellan tjänstepersoner som arbetar med det kommunala aktivitetsansvaret och skolorna är därför central.

Arbetet för att ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning handlar om såväl insatser i grund- och gymnasieskolan som insatser för att övergångar inom och mellan dessa skolformer ska fungera bra. Centrala förebyggande insatser är stöd i lärandet och skolsituationen samt studie- och yrkesvägledning.

Skolverket pekar på att grundskolan behöver bli bättre på att ge alla elever de kunskaper de behöver och att förbereda eleverna för gymnasieskolan.¹² Det innebär bland annat att fler elever behöver uppnå gymnasiebehörighet och få en studie- och yrkesvägledning som möter deras behov inför valet av gymnasieprogram. Skolverket framhåller också att gymnasieskolan behöver ge elever med låga betyg från grundskolan ett bättre stöd, inte minst dem med låga betyg som väljer högskoleförberedande program, så att de klarar examen.

Not. 11 [SKR har sammanställt många års erfarenheter av avbrottsförebyggande arbete.](#)

Not. 12 Skolverket (2022), Grundskolebetygens betydelse för resultaten i gymnasieskolan, RAPPORT 2022:3.

Hjälp att utveckla studieteknik är viktigt både i grund- och gymnasieskolan.

Stöd i lärandet och skolsituationen är avgörande

Något av det mest centrala för att förebygga studieavbrott är att eleverna har tillräckliga förkunskaper från grundskolan. Det finns elever som uppnått gymnasiebehörighet men som ändå får det kämpigt i gymnasieskolan. Stöd i lärandet och anpassningar är en förutsättning för att dessa elever ska fullfölja en gymnasieutbildning. Informationsöverföring mellan grund- och gymnasieskola är reglerad i skollagen och den är en viktig förutsättning för att elever ska få det stöd de behöver.¹³ När det gäller informationsöverföring mellan grundskolan och introduktionsprogram finns det utprovade rutiner och metoder att använda.¹⁴

För en del elever kan gymnasieskolan innebära en ökad stress när kraven på självständighet och eget ansvarstagande ökar, samtidigt som kraven på studieprestationer höjs. Hjälp att utveckla studieteknik är viktigt både i grund- och gymnasieskolan.

Arbete för att främja närvaro och förebygga frånvaro är centrala delar i att stärka elevernas förutsättningar att fullfölja en gymnasieutbildning. Att eleverna har en bra social situation och får det stöd de behöver i sitt lärande främjar skolnärvaro och måluppfyllelse. En skolmiljö som är tillgänglig för alla elever pedagogiskt, fysiskt och socialt är hälsofrämjande. När det gäller skolsituationen kan negativa erfarenheter också handla om sociala svårigheter som kränkande behandling eller avsaknad av vänner. Psykosocialt stöd från kurator eller stöd från annan vuxen på skolan kan ibland behövas för att få en bra skolsituation som helhet.

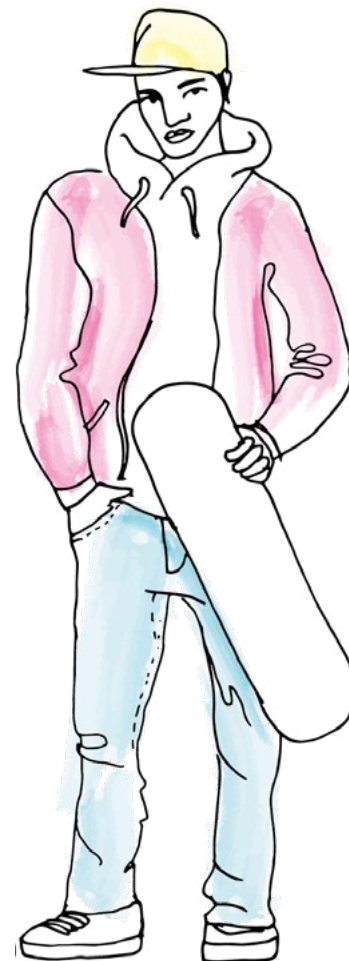
Not. 13 Skollagen (2010:800), 3 kap. 12 j §.

Not. 14 [Metoder och stöd för övergångar har utvecklats inom projektet IMprove.](#)

Det finns en grupp elever som har haft problematisk skolfrånvaro och som behöver omfattande stöd för att på sikt kunna närma sig studier. En möjlighet som fungerar för en del av dem är att via introduktionsprogrammet individuellt alternativt delta i praktik och successivt studera allt mer.

Elevens mål och motivation är betydelsefull för att eleven ska vara beredd till den ansträngning som studierna innebär. Då kan det vara viktigt att på introduktionsprogram synliggöra elevens kunskapsprogression även under betyget E.

Att övergången mellan introduktionsprogram och nationella program fungerar bra är centralt för att eleverna ska fullfölja en gymnasieutbildning. En möjlig strategi är en "gradvis infasning" genom att elever läser några kurser i taget på nationellt program, parallellt med kurser inom introduktionsprogrammet och att det görs kontinuerliga avstämningar mellan lärare på dessa program. Andra elever kommer inte att hinna påbörja ett nationellt gymnasieprogram före 20 års ålder och för dem kan det vara angeläget att de har en plan för en övergång till den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Det finns utvecklade arbetsätt för att underlätta dessa övergångar.¹⁵ I de fall eleven påbörjar studier på komvux är det viktigt att det även där finns tillgång till olika stödinsatser.

Not. 15 [Metoder och stöd för övergångar har utvecklats inom projektet IMprove.](#)

Studie- och yrkesvägledning är central

Det är viktigt att skolan under hela elevernas skoltid arbetar med att ge dem kunskaper om olika yrken, något som en del kommuner har strategier för. Därutöver är studie- och yrkesvägledningen central för ungdomarnas motivation för skolarbete, inför gymnasievalet och i gymnasieskolan inför kommande yrkesliv eller fortsatta studier. Studie- och yrkesvägledning behövs för att ungdomarna ska kunna göra ett välgrundat val av gymnasieprogram och vägledningen kan förebygga en del studieavbrott. Vissa elever är i behov av mer vägledning för att förstå vad gymnasieprogrammen innebär, få en tydlig bild av deras upplägg och innehåll samt vad de leder till. Möjligheter till studiebesök och att få prata med elever som går på de aktuella programmen kan vara betydelsefullt.

En del ungdomar kan därtill behöva få kunskap om skillnaden mellan grund- och gymnasieskolan när det gäller arbetssätt och eget ansvarstagande. En förebyggande insats inom studie- och yrkesvägledningen är att gemensamt träffa alla elever i årskurs 9, samtala om gymnasievalet och vad det innebär att gå i gymnasieskolan jämfört med i grundskolan, samt om praktiska frågor kring exempelvis resor och ge eleverna möjlighet att ställa alla frågor de funderar på. Att enskilt träffa de vårdnadshavare och elever som önskar och som känner oro inför övergången till gymnasieskolan är också viktigt.

Frågor till politiker i nämnd med ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret

Ansvariga politiker behöver ha en övergripande bild av kommunens insatser för att ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning, såväl det förebyggande arbetet som arbetet inom det kommunala aktivitetsansvaret. Det är viktigt att veta hur insatserna till ungdomarna fungerar och hur resurserna används. Samverkan över politikområden kring ungdomarna inom aktivitetsansvaret är central och behövs även med externa aktörer. Nedanstående frågor kan utgöra ett stöd för att få en bild av dessa områden.

Nedanstående frågor kan utgöra ett stöd för att få en bild av dessa områden.

Insatser inom aktivitetsansvaret

- › Hur många ungdomar i kommunen omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Vilken information har kommunen om ungdomarna (till exempel andel med studiebevis, gymnasiebehörighet och hur länge de omfattas av aktivitetsansvaret)?
- › Har kommunen mål, strategi, handlingsplan eller riktlinjer för arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Hur avrapporteras resultaten av arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret till nämnden?
- › Hur mycket resurser avsätter kommunen till arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Hur används resurserna?
- › Hur väl möter insatserna behoven hos ungdomarna inom aktivitetsansvaret?
- › Vilka utvecklingsbehov finns inom arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret?

Samverkan kring ungdomarna

- › Hur samverkar kommunen över nämnds- och förvaltningsgränser när det gäller ungdomarna inom aktivitetsansvaret?
- › Hur fungerar samverkan med till exempel andra kommuner, fristående skolor, hälso- och sjukvården och folkhögskolor kring ungdomarna inom aktivitetsansvaret?
- › Hur fungerar kommunens samverkan med Arbetsförmedlingen kring ungdomarna inom aktivitetsansvaret?

Förebyggande arbete

- › Hur arbetar kommunen förebyggande i grundskolan för att fler ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning?
- › Vilka insatser görs i övergången till gymnasieskolan för att eleverna ska vara bättre förberedda inför gymnasiestudierna?
- › Vilka insatser görs för att underlätta övergången mellan introduktionsprogram och nationella program?
- › Vilka insatser görs för att underlätta övergången till komvux för de ungdomar som inte hinner fullfölja sin utbildning i gymnasieskolan?
- › Hur arbetar kommunen för att färre elever ska avbryta sina studier i gymnasieskolan?

Frågor till förvaltning med ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret

Förvaltningen behöver ha kunskap om förebyggande insatser både i grundskolan och i gymnasieskolan samt i övergången mellan skolformerna för att ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning. Därtill behöver förvaltningen ha kunskap om och följa upp hur arbetet inom det kommunala aktivitetsansvaret fungerar. Samverkan kring ungdomarna inom aktivitetsansvaret är central såväl inom kommunen som med externa aktörer. Nedanstående frågor kan utgöra ett stöd för samtal om dessa delar.

Nedanstående frågor kan utgöra ett stöd för samtal om dessa delar.

Insatser inom aktivitetsansvaret

- › Har kommunen mål, strategi, handlingsplan eller riktlinjer för arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Hur avrapporteras resultaten av arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret till nämnden?
- › Vilka utbildningsmöjligheter erbjuder kommunen de ungdomar som avbryter sina studier under pågående läsår?
- › Vilka insatser förutom studier erbjuder kommunen ungdomarna inom det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Hur väl möter insatserna ungdomarnas behov?
- › Finns det behov av andra insatser inom det kommunala aktivitetsansvaret än de som kommunen erbjuder idag?

Samverkan kring ungdomarna

- › Hur fungerar informationsöverföringen med andra kommuner och fristående skolhuvudmän när det gäller elever som har betydande frånvaro och elever som riskerar att avbryta eller på annat sätt inte fullfölja sin utbildning i enlighet med den individuella studieplanen?
- › Förekommer samverkan och erfarenhetsutbyte med andra kommuner inom arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret? I så fall, på vilka sätt?
- › Hur samverkar förvaltningarna med ansvarar för utbildning, arbetsmarknad och socialtjänst kring de ungdomar som omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret?
- › Hur fungerar samverkan med regionen, Arbetsförmedlingen och andra externa aktörer som till exempel folkhögskolor och det privata näringslivet kring ungdomarna inom det kommunala aktivitetsansvaret?

Förebyggande arbete

- › Hur arbetar kommunen förebyggande i grundskolan för att fler ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning?
- › Vilka insatser görs i övergången till gymnasieskolan för att eleverna ska vara bättre förberedda inför gymnasiestudierna?
- › Vilka insatser görs för att underlätta övergången mellan introduktionsprogram och nationella program?
- › Har kommunen rutiner för övergången från introduktionsprogram till vuxenutbildning då det blir aktuellt?
- › Hur arbetar kommunen för att färre elever ska avbryta sina studier i gymnasieskolan?

Det arbete som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har bedrivit för att fler ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning, har resulterat i ett antal slutsatser om vad som kan göras för att förbättra arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret (KAA).

I detta material beskrivs förutsättningar för ett välfungerande arbete med KAA. Vi riktar oss till politiker och förvaltningar med ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret i sina kommuner. Delar kan även vara relevant för rektorer i gymnasieskolan.

Upplysningar om innehållet: Åsa Ernestam

Illustratör: Maria Lindroos

Produktion: Advant

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2023

ISBN: 978-91-8047-119-0

Ladda ner eller beställ på skr.se/publikationer

Post: 118 82 Stockholm | **Besök:** Hornsgatan 20

Telefon: 08-452 70 00 | skr.se

